

7. Податкова система: навч. посібн. / за заг. ред. В. Андрущенко. К.: Центр учбової літератури, 2015. 416 с.
8. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
9. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50–51. Ст. 572.
10. Запорожан В. Класифікація податків в Україні. Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України: мат. X Всеукр. науково-практичної конфер. Одеса, 2016.
11. Михайленко О., Козаченко В. Місце та аналіз місцевих податків і зборів з урахуванням особливостей змін законодавчо-нормативної бази. Економіка і суспільство. 2017. № 10. С. 781–785.
12. Волохова І. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації. Одеса: Атлант, 2014. 462 с.
13. Проць Н. Сутність та фінансова роль місцевих податків та зборів в умовах реформування бюджетного та податкового законодавства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 13. С. 536–541.
14. Станкус Т., Крот Ю. Місцеві податки і збори. Х.: Фактор, 2017. 80 с.
15. Бандурка О., Понікаров В., Попова С. Податкове право: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 312 с.
16. Вікторчук М. Адміністративно-правове регулювання місцевих податків і зборів в Україні в умовах євроінтеграції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2016. 18 с.
17. Коломієць П. До питання вдосконалення правового регулювання податкових норм. Право і суспільство. 2014. № 6–2. С. 97–103.
18. Фінансове право: підручн. / Ю. Жорнокуй, О. Кашкарьова, Т. Колесник та ін.; за заг. ред. О. Бандурки, О. Гетманець. Х.: Екограф, 2015. 500 с.
19. Мальська М., Жук І. Особливості оподаткування туристичної діяльності в Україні. Управлінські науки в сучасному світі: збірн. матер. II Міжнар. науково-практичн. конфер. К., 2015. Т. 1. С. 129–131.

УДК 342.951

КОНДРАТЕНКО В.М.

ОСНОВНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті розкрито зміст ключових понять, як-от «особи з інвалідністю», «права та свободи осіб з інвалідністю», «адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю». З'ясовано сутність та основні риси правозахисної моделі інвалідності та людиноцентричного підходу в публічному адмініструванні. Обґрунтовується необхідність ухвалення Закону України «Про забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю», який на суб'єкти публічної адміністрації покладає обов'язок щодо створення належних умов у соціальній сфері для цієї категорії громадян з урахуванням конкретних основоположних приписів.

Ключові слова: адміністративно-правові засоби, європейська інтеграція, людиноцентризм, права і свободи, правозахисна модель інвалідності, суб'єкти публічної адміністрації, особи з інвалідністю.

В статье раскрыто содержание ключевых понятий, в том числе «лица с инвалидностью», «права и свободы лиц с инвалидностью», «административно-правовые средства обеспечения прав и свобод лиц с инвалидностью». Выяснена сущность

© КОНДРАТЕНКО В.М. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності (Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка)

и основные черты правозащитной модели инвалидности и человекоцентричного подхода в публичном администрировании. Обосновывается необходимость принятия Закона Украины «Об обеспечении прав и свобод лиц с инвалидностью», который на субъекты публичной администрации возлагает обязанность создания надлежащих условий социальной сферы для этой категории граждан с учетом конкретных основополагающих предписаний.

Ключевые слова: административно-правовые средства, европейская интеграция, человекоцентризм, права и свободы, правозащитная модель инвалидности, субъекты публичной администрации, лица с инвалидностью.

In the article position of maintenance of key concepts, including “persons with disability”, “rights and freedoms of persons with disability”, “administrative legal facilities of rights and freedoms of persons with disability”. Essence and basic lines of legal protective model of disability and humane approach are found out in public administration. The necessity of passing an act of Ukraine is grounded “About providing of rights and freedoms of persons with disability”, that on subjects of public administration lays a duty in relation to creation of the proper terms in the field of social for this category of citizens taking into account concrete fundamental binding.

Key words: administrative legal facilities, European integration, humaneness, rights and freedoms, legal protective model of disability, subjects of public administration, person with disability.

Вступ. Зі становленням громадянського суспільства в контексті євроінтеграції нашої країни перед вітчизняними суб'єктами владних повноважень постали нові виклики зі створення належного безбар'єрного життєвого середовища для осіб з інвалідністю. Останнім через стійкі розлади здоров'я складно самостійно відстоювати свої законні інтереси, адаптуватися до перманентних соціально-економічних чинників.

На систему центральних і місцевих органів виконавчої влади, виконавчі органи місцевого самоврядування й інші компетентні публічні інституції покладено конституційний обов'язок виступати гарантами із забезпечення прав і свобод цієї категорії громадян. За таких умов важливу роль відіграє ефективне функціонування правозахисного механізму держави. Він органічно поєднує в собі привалювання ідей верховенства права та законності з одночасним застосуванням адміністративно-правового інструментарію, за допомогою якого передбачено легітимне втручання в процеси реалізації окремих прав та свобод публічних і приватних суб'єктів права через установлення обов'язкових до виконання дозволів, зобов'язань та обмежень із метою забезпечення суспільних і державних інтересів. У кінцевому підсумку постала необхідність формування оновленої концепції адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, яка узгоджується з європейською доктриною адміністративного права.

Останніми роками численні наукові дослідження щодо адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю (І.Л. Булик, Л.І. Миськів, А.М. Мхитарян, О.В. Паровишник, Є.Ю. Соболев, А.Л. Терещенко) доводять необхідність запровадження соціальної моделі інвалідності в нашій країні. На жаль, вітчизняна юридична спільнота залишила поза увагою розроблення актуальної проблематики концепції правозахисної моделі інвалідності, закладеної в положеннях Конвенції про права осіб з інвалідністю. Отже, нагальна необхідність теоретико-правового розвитку системи адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю шляхом становлення правозахисної моделі інвалідності з одночасним застосуванням людиноцентричного підходу в публічному адмініструванні.

Постановка завдання. Мета статті – з'ясувати й охарактеризувати концептуальні підходи до розвитку вітчизняної системи адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, зумовленого демократичними процесами під час європейської інтеграції України.

Результати дослідження. Особами з інвалідністю є люди з фізичними, психологічними, сенсорними, інтелектуальними стійкими розладами функцій організму, що підтверджено результатами медико-соціальної експертизи, проведеної відповідно до процедури, встановленої законодавством, у результаті чого застосовується система правових гарантій, спрямованих на створення належних умов реалізації та захисту їхніх прав і свобод в основних сферах суспільного розвитку з метою забезпечення рівних правових можливостей з іншими громадянами. Права та свободи

цієї категорії населення варто розглядати як основні права та свободи людини в міжнародному сенсі, а також сукупність певних соціальних умов, підтриманих комплексом правових гарантій їхньої реалізації та захисту, що зважають на спеціальний правовий статус.

Окреслене закріплюється у вітчизняному нормативно-правовому масиві, який напругу корелюється з положеннями Конвенції про права осіб з інвалідністю. Цей документ розкриває головні особливості реалізації спеціального правового статусу відповідних людей за конкретними категоріями прав і свобод, а також задає міжнародні стандарти діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Тому права осіб з інвалідністю варто розуміти як сукупність закріплених на міжнародному рівні природних прав людини та конституційних правових можливостей громадян, що визначають вид і ступінь поведінки індивіда в суспільстві, а також публічно гарантований достатній та доступний обсяг суспільних благ і спеціальних соціальних умов для його вільного існування та розвитку з урахуванням характеру стійких розладів функцій організму. Свободи – соціальне самовизначення людей з інвалідністю, що окреслює допустимі межі публічного впливу на варіанти їхньої поведінки, а також бажані форми і способи взаємодії особистості з державою та суспільством.

Наукове обґрунтування та вирішення проблематики адміністративно-правових засобів, беззаперечно, належить до постійно актуалізованих тем, оскільки вони включені до фундаментальних основ адміністративного права. На загальнотеоретичному рівні правові засоби визначають сутність, функціональну вираженість та соціально-ідеологічну цінність права. Правовими засобами загалом називають правові явища, виражені в системі правового інструментарію та діяльності суб'єктів, що здійснюють його застосування, які об'єктивують функції права з метою досягнення соціально значущих результатів, а також забезпечення дієвості правового регулювання суспільних відносин. Досягається такий стан установленням правових гарантій вільної реалізації суб'єктивних прав, позитивним стимулюванням до прийнятної моделі соціально-правової поведінки, яка узгоджується із суспільними та приватними інтересами, та зобов'язанням до вчинення чи утримання від вчинення певних дій. Галузева вираженість правових засобів повною мірою реалізується за адміністративно-правових відносин, де вони набувають рис, зумовлених доктриною адміністративного права та специфікою публічного адміністрування.

На думку В.Т. Комзюка й О.Ю. Салманової, адміністративно-правові засоби поєднують сукупність встановлених нормами адміністративного права прийомів і способів, за допомогою яких суб'єкти публічної адміністрації впливають на суспільні відносини в певній сфері з метою забезпечення дотримання належного її функціонування, припинення порушень законодавства та притягнення винних до відповідальності [1, с. 27–28]. Погоджуємося, що аналізовані галузеві правові засоби характеризуються таким: 1) поєднують у собі прийоми і способи правового регулювання, серед яких дозвіл, заборона, зобов'язання, заохочення, що виражаються в безпосередніх формах реалізації адміністративно-правових норм, зокрема у використанні, виконанні та дотриманні владних приписів; 2) передбачають діяльність суб'єктів публічної адміністрації, спрямовану на створення необхідних умов для забезпечення належного функціонування об'єкта публічно-владного впливу; 3) протидіють порушенням відповідного законодавства із застосуванням примусових заходів, зокрема, притягнення винних осіб за вчинення проступку до адміністративної відповідальності.

Окремі науковці по-іншому бачать сутність адміністративно-правових засобів, наприклад, О.А. Куций вважає, що йдеться про поняття синтетичного характеру, представлене правовими інститутами, за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права за досягнення визначеної мети, де першочергове значення мають акти управління в конкретній сфері публічної діяльності [2, с. 121–122]. М.Л. Белкін розуміє їх як правові засоби, які реалізуються за участю держави в особі її уповноважених суб'єктів владних повноважень у сфері адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення публічного правопорядку та законності [3, с. 7]. Наведені дефініції здаються дискусійними, що свідчить про необхідність подальшого розроблення проблематики правових засобів з погляду адміністративного права.

За останнє десятиліття стрімкий розвиток міжнародного та внутрішнього права з питань інвалідності створив передумови застосування в правотворчій та правозастосовній діяльності вітчизняних суб'єктів публічної адміністрації широкого трактування адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Завданнями адміністративно-правового забезпечення є: 1) гарантування правових можливостей взяття активної участі в основних напрямках життя суспільства на рівні з іншими громадянами; 2) правове регулювання сфер соціального середовища з метою створення належних і достатніх умов для ефективної реалізації та захисту прав і свобод

людини та громадянина; виявлення й усунення несприятливих чинників, що негативно відбиваються на процесах реалізації прав і свобод людини та громадянина; 3) сприяння системній взаємодії суб'єктів публічної адміністрації із суспільними інститутами та представниками населення, залученими в межах відповідних правових відносин, з метою забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина; 4) дотримання взаємозалежності процесів реалізації прав і свобод людини і громадянина та діяльнісної спрямованості суб'єктів публічної адміністрації, функціонування якої корегується залежно від специфіки розвитку охоронюваної суспільної сфери.

Наведене дозволяє сформулювати поняття адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю як правових явищ, виражених у системі універсального і структурованого адміністративно-правового інструментарію та формалізованої діяльності суб'єктів публічної адміністрації, які спрямовані на регулювання суспільних відносин щодо створення необхідних умов реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю, а також гарантування ефективного функціонування правового механізму захисту та відновлення суб'єктивних прав із можливістю застосування заходів адміністративного примусу.

Ці правові засоби характеризуються наявністю таких рис: а) змодельовуються за допомогою сукупності матеріальних і процесуальних норм адміністративного права; б) застосовуються системою органів виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування в межах передбачених законодавством владних повноважень під час здійснення правомірних дій; в) створюють сприятливі необхідні й достатні умови соціального середовища з метою належної реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю з урахуванням їхнього спеціального адміністративно-правового статусу; г) передбачають у певних випадках застосування адміністративно-примусових заходів до учасників відповідних суспільних правовідносин; ґ) передбачають системну співпрацю органів публічної взаємодії з інститутами громадянського суспільства з питань громадського контролю за діяльністю суб'єктів публічної адміністрації та підвищення ефективності застосування адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю виконують низку функцій, а саме: реалізаційну – створення в суспільстві належних умов для застосування конституційних гарантій прав і свобод людини та громадянина, реалізації спеціального адміністративно-правового статусу осіб з інвалідністю; соціальну – розвиток соціальної функції держави завдяки утвердженню під час правотворчої та правозастосовної діяльності суб'єктів публічної адміністрації найвищої соціальної цінності будь-якої людини, з інвалідністю також; гуманістичну – поширення в державі міжнародних стандартів прав людини та загальновизнаних принципів соціальної підтримки осіб з інвалідністю; стимулюючу – контроль виконання правових зобов'язань суб'єктами публічного і приватного права у сфері реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю, а також недопущення проявів дискримінації; захисна функція – застосування до осіб, які порушили права і свободи осіб з інвалідністю, заходів адміністративного примусу.

Відповідні шаблі соціальної сфери передбачають застосування в кожному конкретному випадку різних видів адміністративно-правових засобів. Однак з урахуванням універсальності їхнього характеру, що передбачає міжгалузеве застосування, необхідно виробити загальну класифікацію цих правових засобів за наведеними нижче критеріями:

1) за формами застосування: нормативні правові засоби – сукупність норм адміністративного права, які регулюють питання створення необхідних соціальних умов для реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю; інституційні правові засоби – правомірні дії публічних інститутів, на які покладено повноваження щодо гарантування реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю;

2) за суб'єктами застосування: правові засоби, які використовуються органами виконавчої влади; правові засоби, які застосовуються виконавчими органами місцевого самоврядування; правові засоби, які використовуються публічними правозахисними інстанціями;

3) за способами застосування: правові засоби прямої дії – безпосередньо здійснюють владний вплив на адміністративно-правові відносини з відповідних питань інвалідності; правові засоби непрямої дії – створюють передумови для адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю з використанням інших правових засобів;

4) за напрямками застосування: правові засоби, які застосовуються в правотворчій діяльності; правові засоби, які застосовуються під час правозастосовної діяльності;

5) за функціональними рівнями застосування: організаційно-регулятивні правові засоби – виражають форми адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю через встановлення дозволеної, забороненої та зобов'язальної поведінки для суб'єктів

відповідних суспільних правовідносин; контрольно-наглядові правові засоби – застосовуються суб'єктами публічної адміністрації під час реалізації своїх контрольних (наглядових) владних повноважень суб'єктами публічної адміністрації у сфері забезпечення дотримання і виконання приписів законодавства з питань інвалідності в суспільстві; захисні правові засоби – втілення заходів адміністративного примусу з метою запобігання правопорушенням, які неправомірно посягають на права і свободи осіб з інвалідністю, припинення таких правопорушень, а також притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності;

6) за сферами застосування: правові засоби у сфері громадянських суб'єктивних прав осіб з інвалідністю; адміністративно-правові засоби в галузі політичних суб'єктивних прав осіб з інвалідністю; правові засоби у сфері економічних суб'єктивних прав осіб з інвалідністю; адміністративно-правові засоби у сфері соціальних суб'єктивних прав осіб з інвалідністю; правові засоби в області культурних суб'єктивних прав осіб з інвалідністю;

7) за ступенями застосування: прості правові засоби – використовуються самостійно або в сукупності з іншими, не пов'язаними між собою правовими засобами в окремій сфері реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю; складні правові засоби – системне поєднання правових засобів для досягнення спільної мети щодо правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю;

8) за часом дії застосування: постійні правові засоби – включені до основного системного адміністративно-правового інструментарію реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю; тимчасові правові засоби – застосовуються за окремих умов і підстав, передбачених законодавством.

Побудова дієвого механізму адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю є важливою умовою розвитку громадянського суспільства. Зазначене сприятиме включенню суб'єктами публічної адміністрації до повноцінного суспільного життя людей зі стійкими розладами здоров'я, надасть їм рівних правових можливостей реалізувати свій індивідуальний потенціал без бар'єрів і перепон. Уможливиться поліпшення міжнародного співробітництва з питань прав людини, активізуються процеси європейської інтеграції й апроксимації вітчизняного адміністративного й соціального законодавства до правової системи країн Європейського Союзу (далі – ЄС).

Європейські правові традиції значною мірою сприяли розвитку міжнародних стандартів прав людини [4, с. 542], до яких наша країна прагне й сьогодні. Важливим прикладом цього слугує підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. У ній підкреслено, що відносини між ЄС та Україною ґрунтуються на спільних цінностях, зокрема на повазі до демократичних принципів, верховенства права, прав і свобод людини, різноманітності, людської гідності, тому її положення повинні формувати основу внутрішньої та зовнішньої політики країн-підписантів цього документа [5]. Відповідно до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» визначено, що основними засадами зовнішньої політики є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір із метою набуття членства в ЄС, підтримка інтеграції у світовий інформаційний простір. Для внутрішньої гуманітарної політики визначальну роль відіграє створення умов для консолідації суспільства на основі національної системи духовних цінностей, у центрі якої – людина, її розвиток, права і свободи, максимальне забезпечення її потреб [6].

Зазначений процес має безперервний характер, що нині засвідчує Стратегія комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 рр., метою якої є утвердження в українському суспільстві свідомої підтримки членства нашої країни в ЄС, інтеграції в європейський економічний, культурний та політичний простір, запровадження внутрішніх реформ і перетворень у бік справедливого, демократичного і прозорого суспільства, що спирається на права та свободи особистості, засади недискримінації, підзвітності влади [7]. Отже, демократичні підходи до забезпечення прав і свобод людини та громадянина пронизують не лише міжнародні правові акти, але й відповідні законодавчі документи України, які останніми роками стрімко перебудовуються згідно з вимогами дотримання і виконання засад верховенства права.

Варто підкреслити, що окремі рекомендації про законодавче вдосконалення системи відповідних адміністративно-правових засобів, беззаперечно, спроможні покращити нинішнє становище. Однак для досягнення постійної дієвості необхідні більш суттєві видозміни, які лежать не тільки в юридичній площині, а охоплюють усі рівні соціально-політичного середовища. Вони потребують тривалого часу та значних зусиль із боку держави та суспільства з урахуванням позитивного досвіду демократичних перетворень у цій сфері. Головне місце відводиться подоланню серед населення дискримінаційних проявів і стереотипів, вилученню із законодавства положень

сегрегаційного змісту щодо вказаної категорії громадян. Потребує корегування організаційна та владно-розпорядча діяльність органів виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування в частині переходу на більш демократичні засади публічного адміністрування в соціальній сфері. Тому постала необхідність формування новітньої концептуальної моделі розвитку адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, яка узгоджується з європейською доктриною адміністративного права.

Варто зауважити, що така ситуація склалася не лише в Україні, більш розвинуті закордонні держави також мають деякі проблеми із загальним суспільним визнанням осіб з інвалідністю. На міжнародному рівні виокремлено ключові недоліки правового забезпечення їхніх прав і свобод, серед яких такі: неналежні заходи державної соціальної політики та мінімальні стандарти проживання населення, негативне ставлення до осіб з інвалідністю серед роботодавців, недостатня кількість і якість відповідних публічних послуг, недостатнє фінансування з державного та місцевих бюджетів на соціальні потреби, відсутність повної архітектурної доступності та безбар'єрного середовища, брак державних програм включення до громадського життя, формалізм ведення статистики з питань інвалідності [8]. Водночас наявні відмінності демократичного розвитку та сприйняття соціальної цінності особи. У нашій країні дотепер суспільні прагнення здебільшого зводяться до переходу на соціальну модель інвалідності, тоді як західноєвропейська спільнота пройшла даний етап й націлена на вкорінення правозахисного напрямку в цій сфері.

За останнє десятиліття відбулися суттєві зміни в розумінні поняття «інвалідність». Замість застарілих концепцій, відповідно до яких особи з інвалідністю вважалися об'єктами благодійності, медичної підтримки та соціального захисту, нині вони розглядаються як особи, що мають конституційні права, здатні заявляти про них і добиватися їхньої реалізації. Підхід, в якому інвалідність визначається як наслідок взаємодії індивідуума та середовища, дістав назву соціальної моделі інвалідності. Конвенція про права осіб з інвалідністю підтримує і пропагує дану модель, розвиває її далі, визнає аналізоване соціально-правове явище як правову проблему [9, с. 50–51]. Отже, головне послання полягає в глобалізованій підтримці соціальної концепції, яка за якісного розвитку трансформувалася в правозахисну категорію.

Вона визнає інвалідність на рівні юридичного сприйняття, а саме: характеризує осіб з інвалідністю як суб'єктів прав людини та громадянина на рівні з іншими громадянами; поважає інвалідність як елемент людського розмаїття; покладає моральну й юридичну відповідальність на суспільство і публічну владу за забезпечення умов політичної, правової, соціальної та фізичної підтримки людей з інвалідністю, їхньої повноцінної участі в суспільному житті [10, с. 14]. Завдяки цьому досягається максимальне вивільнення потенціалу регулітивного впливу, закладеного в міжнародних приписах із прав людини щодо гарантування гармонійного суспільного життя будь-якої особи у світі. Місце проживання, соціальне походження, економічне становище, інвалідність тощо не становить для цього обмежень, підтримується на національному рівні.

Засади наведеного підходу закладено в положеннях Конвенції про права осіб з інвалідністю, яка розглядає інвалідність як правову проблему, де зазначені особи є носіями суб'єктивних прав і обов'язків на засадах рівності всіх членів суспільства. Незалежність їхнього життя юридично гарантується через визнання інвалідності однією із загальних ознак соціального розмаїття. На компетентні суб'єкти публічної адміністрації та зацікавлених представників громади покладається обов'язок створення та розвитку всеосяжного інклюзивного середовища для належної реалізації прав і свобод людини і громадянина.

На конституційному рівні Україна проголошена соціальною державою, де поширені природно-правові ідеї праворозуміння, що зумовлює залежність напрямів, форм і видів діяльності публічної адміністрації від стану розвитку суспільства. Поширення концепції правозахисної моделі інвалідності є тим соціально-ціннісним базисом, завдяки якому можна досягти високого цивілізаційного рівня, що вплине на ефективність адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

В умовах реформування вітчизняного адміністративного права та зміни підходів до публічного адміністрування науковці приділяють все більше уваги практиці широкого застосування в цих процесах засад людиноцентризму, що вже тривалий час використовується у функціонуванні європейських владних інституцій. Планується, що нова адміністративно-правова доктрина буде спрямована на зміну розуміння соціальної цінності вказаної галузі права.

Нині в загальноприйнятому сенсі для публічного адміністрування головним є досягнення найбільш раціональним шляхом запланованих результатів владно-організаційного впливу на керовані об'єкти. Водночас забезпечення суб'єктивних прав громадян не входить до першочергових завдань. Тому адміністративне право має набути статусу основного регулятора гармонійних

взаємовідносин між публічною адміністрацією та громадянами. На перше місце вийде всебічне забезпечення пріоритету прав та інтересів людини, гарантій їх ефективної реалізації та захисту. Отже, ключовою стає партнерська взаємодія інститутів громадянського суспільства та суб'єктів владних повноважень, які зобов'язанні сприяти, створювати необхідні умови на нормотворчому та правозастосовному рівнях для втілення в життя прав і свобод людини та громадянина, запроваджувати демократичні процедури публічно-сервісної діяльності.

Подальша розбудова системи адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в умовах європейської інтеграції нашої країни потребує системно послугуватися в цих процесах міжнародними стандартами прав людини, дотримуватися положень міжнародних зобов'язань із питань правового гарантування суб'єктивних прав людей зі стійкими розладами здоров'я. Не менш важливим є посилення міжнародного співробітництва із прав людини, активного долучення до функціонування відповідних глобалізованих правозахисних механізмів та інституцій.

Впроваджена правозахисна модель інвалідності, що органічно поєднана з людиноцентричним підходом у діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю становить основу перетворень у нашій країні з питань реального дотримання та виконання приписів Конвенції про права осіб з інвалідністю. Проте неможливо впровадити необхідні аспекти адміністративно-правового забезпечення відповідно до наведених підходів, якщо вони ґрунтуватимуться на базі положень застарілого Закону «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Отже, вважаємо за доцільне ухвалення спеціального законодавчого акта – Закону України «Про забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю», який визначить вектори реалізації загального та спеціального правового статусу осіб з інвалідністю, а також чіткі напрями ефективного правового забезпечення їхніх прав і свобод у руслі правозахисної моделі інвалідності.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що основними чинниками розвитку системи адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю є впровадження правозахисної моделі інвалідності з одночасним застосуванням людиноцентричного підходу в публічному адмініструванні. Передусім це передбачає ухвалення спеціального законодавчого акта – Закону України «Про забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю», який на суб'єкти публічної адміністрації покладає обов'язок щодо створення належних умов життєдіяльності в суспільстві для вказаної категорії населення з урахуванням відповідних основоположних приписів, як-от:

- 1) повага людської гідності й індивідуальних особливостей – сприйняття осіб з інвалідністю звичайними людьми, фізіологічні особливості яких є невіддільною частиною суспільного життя, що не заважає публічній владі та населенню позитивно ставитися до їхніх знань, практичного досвіду й інших якостей особистості;
- 2) дотримання особистої самостійності та незалежності – урахування мінімально допустимого рівня публічного та суспільного легітимного втручання в життя та свободу вибору осіб з інвалідністю, коли вони можуть самостійно ухвалювати рішення про доцільність та необхідність отримання такої підтримки;
- 3) залучення до доступного соціального середовища – особи з інвалідністю визнаються повноправними членами соціуму, включеними до різних сфери суспільного життя, що уможливорюється шляхом створення державою безбар'єрного середовища з урахуванням розумного пристосування й універсального дизайну;
- 4) заборона дискримінації – правове гарантування щодо недопущення обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами та свободами осіб з інвалідністю, що передбачає відмову від обов'язкового розумного пристосування;
- 5) рівність правових можливостей – створення та забезпечення державою дотримання в суспільстві правового режиму сприяння реалізації прав і свобод особами з інвалідністю на рівні з іншими, виявлення й усунення негативних чинників, які заважають здійснити вказані заходи.

Список використаних джерел:

1. Комзюк В.Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Нац. ун-т внут. спр. Х., 2003. 191 с.
2. Куций О.А. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав фізичних осіб у податкових правовідносинах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Од. нац. юрид. акад. О., 2004. 192 с.
3. Белкін М.Л. Єдність принципів застосування адміністративно-правових засобів у сфері публічного адміністрування. Часопис Академії адвокатури України. 2012. № 2. С. 1–10.

4. Тімашов В.О. Адміністративно-правове забезпечення прав громадян України в умовах євроінтеграції: доктринальні положення: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07; ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом». К., 2018. 669 с.

5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Ст. 2125.

6. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI // Законодавство України: база даних. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення: 20.12.2018).

7. Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 рр.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 779-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250383204> (дата звернення: 20.12.2018).

8. Всемирный доклад об инвалидности: резюме // Всемирная организация здравоохранения, Всемирный банк, 2011. URL: https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/ru/ (дата звернення: 20.12.2018).

9. Інвалідність та суспільство: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Л.Ю. Байди, О.В. Красюкової-Еннс. К., 2012. 216 с.

10. Нічого для нас без нас: посібн. з інклюзивного прийняття рішень для державних органів / упоряд.: В.О. Азін та ін. К.: Ленвіт, 2015. 102 с.

УДК 342.9

КОЩИНЕЦЬ В.В.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті визначені можливості та межі використання спеціальних психологічних знань в адміністративному процесі. Висвітлені підстави призначення судово-психологічної експертизи у справах про адміністративні делікти. Визначені основні напрями залучення експерта-психолога до адміністративного процесу: справи про вчинення правопорушень неповнолітніми та справи щодо транспортних правопорушень. Аргументовано, що необхідність у використанні спеціальних психологічних знань в адміністративному процесі може виникнути як у процесуальній, так і в непроцесуальній (управлінській) сферах діяльності.

Ключові слова: спеціальні психологічні знання, адміністративний процес, адміністративні делікти, експерт-психолог, судово-психологічна експертиза.

В статье определены возможности и пределы использования специальных психологических знаний в административном процессе. Освещены основания назначения судебно-психологической экспертизы по делам об административных деликтах. Определены основные направления привлечения эксперта-психолога в административный процесс: дела о совершении правонарушений несовершеннолетними и дела в отношении транспортных правонарушений. Аргументировано, что необходимость в использовании специальных психологических знаний в административном процессе может возникнуть как в процессуальной, так и в непроцесуальной (управленческой) сферах деятельности.

Ключевые слова: специальные психологические знания, административный процесс, административные деликты, эксперт-психолог, судебно-психологическая экспертиза.

© КОЩИНЕЦЬ В.В. — кандидат юридичних наук, доцент, радник ректора (Національна академія прокуратури України)